

TÜRKÇE İLKOKUMA ve YAZMA ÖĞRETİMİNDE SES YÖNTEMİ ve İSMAİL HAKKI ELİFBA'SI

Namık Kemal ŞAHBAZ

Özet

Bu yazıda, Türkçe ilkokuma ve yazma öğretiminde kullanılan ses yönteminin, ülkemizdeki tarihî gelişimi ve bu duruma bağlı olarak da *İsmail Hakkı Elifbası* değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Türkçe eğitimi, ilkokuma ve yazma öğretimi, Elifba, İsmail Hakkı Elifbası.*

Abstract

In this study a brief history of the development of the phonetical methodology in the acquisition of the Turkish reading and writing skills in primary schools. Within this context the *İsmail Hakkı Elifbası* primer is analysed.

Key words: Turkish reading writing skills, primer teaching Turkish, *İsmail Hakkı Elifbası*

Giriş

İlkokuma ve yazma öğretiminin geçmişini yazının bulunuşuna kadar götürmek mümkündür. İnsanlık tarihinde bu, yaklaşık dört bin yıllık bir kesiti kapsamaktadır. Alfabenin keşfiyle ortaya çıkan sistemli bir ilkokuma yazma öğretimi sürekli kendini yenileyerek gelişimini sürdürmektedir. Çağlar boyunca eğitimcilerin, “*Gelecek kuşağa, daha sağlıklı ve daha iyi nasıl okuma yazma öğretim?*” anlayışı ilkokuma ve yazma öğretiminde yöntem ve teknikleri doğurmuştur.

Ülkemizde ilkokuma ve yazma öğretiminin gelişim süreci de dünyadaki gelişime yabancı kalmamıştır. Bizde de eğitimciler, çocuklara daha sağlıklı ve daha iyi bir şekilde Türkçeyi öğretmek için büyük çaba harcamışlardır. Türkçenin eğitim ve öğretimi kapsamında değerlendirilen ilkokuma ve yazma öğretimi, Türkçe eğitiminin ilk basamağıdır. Okumayı ve yazmayı öğrenen bir kitlenin, sosyal ve doğal bilimlerin birikimlerinden çok daha rahat yararlanacağı bilinen bir gerçektir.

Ülkemizde, Kayserili Doktor Rüştü Beyin yazmış olduğu *Nuhbe-t'ül Etfâl* (H. 1274/M. 1858) adlı eserin yayımına kadar olan dönemde, okuma öğretimi elifba cüzleriyle gerçekleştirilmektedir.

Elifba cüzlerinin oluşturulmasında izlenen yolu, genel olarak ifade edecek olursak; birinci sayfasında “*Besmele*” ve “*Rabbiyesir*” duasından sonra Arap alfabesine ait 29 harf sırasıyla verilmektedir. İkinci sayfada, tek tek harflerin üstünlü, eşreli, ötreli, şekilleri yazılmıştır. Üçüncü sayfada aynı harfler; bu sefer iki üstün, iki esre ve iki ötre denilen ve her harfe *en, in, ün* seslerini kazandıran işaretlerle birlikte sıralanır.. Bundan sonra gelen sayfalarda eliften başlayarak harflerin ikişer ikişer ilk üç hareke yardımıyla birbirlerine nasıl çatılacakları gösterilmiştir.

Bunlar dualar bölümüne kadar devam ederken eserin altında ve üstünde her harfin mahreci hakkında bilgi verilmiştir. “Be’nin mahreci iki dudak birbirine kuvvetlice kapanıp açılmakladır. Be’nin hakkı daima ince ve sesli ve kuvvetlice okunmaktır. peltek se’nin mahreci dil ucu ön dişlerinin arasından bir miktar açmaktır. Se’nin hakkı daima ince ve nefeslice okunmaktır” (Elifba Cüzü 1897). Her sayfada ortalama 30 hece/sözcük mevcuttur. Bütün harflerin mahreci ve nasıl telaffuz edileceğine dair bilgi verildikten sonra dualara geçilir (Elifba Cüzü 1897).

Doktor Rüşdü Beyin eserinin elifba cüzlerinden farkını ve orijinalliğini şu şekilde ifade etmek mümkündür: “Ç, j, p” harflerinin yer aldığı ilk alfabe kitabıdır. Okuma çalışmalarında Türkçe sözcükleri temel almıştır. Elifba cüzünde asla mevcut olmayan hareke-i harfiye alıştırmalarına yer vermiştir. Kitap yazısı ile beraber el yazısını (rik'ayı) da kitabına koymuştur (Ali Haydar 1924).

Selim Sabit’e kadar olan süre içinde yayımlanan eserlerde tesmiye (adlandırma) yöntemi geçerliliğini korumuştur. Söz konusu yöntemde, harfler adlarıyla birlikte öğretilmektedir: “*Elif, be, te, cim,...*” gibi.

Selim Sabit, harf (alfabe) yöntemiyle okuma yazmada bir çığır açmıştır. Bu yöntemin dayandığı temel prensip şudur: Sözcükleri tanıyıp telaffuz edebilmek için, önce harfleri tanımak gerekir. Bu yöntemle genellikle heceleme yöntemi de denir. Söz konusu yöntemle okuma öğretiminde harfler alfabe-deki sırasıyla öğretilir; sonra iki heceli, daha sonra üç, dört ve beş heceli sözcükler öğretilir (Gray 1975: 89).

Selim Sabit, ilkokuma ve yazma öğretimi ile ilgili kuramsal bilgileri öğretmenlere rehber niteliğindeki *Rehnüma-yı Muallimin* (1290/1874)’de verirken, *Elifba-yı Osmanî* (1290/1874)’de de bu bilgilerin uygulamasını ders kitabı şeklinde sunar. Selim Sabit’in ilkokuma ve yazma öğretimine getirmiş olduğu yenilikleri Temizyürek (2000: 112) şu şekilde özetlemiştir:

“Alfabe öğretiminde, harflerin hepsinin bir arada öğretilmesi yerine tedricî bir metot izleyerek, kısım kısım öğretilmesi yoluna gitmiştir. Hecelemede harflerin adları yerine seslerini öğretme yolunu izlemiştir. Öğrencilere hecelettirilecek kelimelerin seçiminde titiz davranarak, bu kelimelerin günlük hayatta kullanılan, basit ve manalı kelimelerden seçilmesine özen göstermiştir. Öğrencilerin eskiden olduğu gibi, cim, vav, ötre = cü heceletmeyerek, ce, ü = cü şeklinde heceletmiş, böylece uzun heceleme metodu ile heceleme yerine kısa hecelerle okuma öğretimi yolunu açmıştır.”

Yukarıda ilkokuma yazma öğretimine yöntem açısından yenilikler kazandıran eğitimciler ve eserleri hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Bu yazıda, Selim Sabit'ten sonra ilkokuma yazma öğretimine yöntem açısından bir yenilik getiren İsmail Hakkı'nın yazdığı *İsmail Hakkı Elifba'sı* hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

İlkokuma yazma öğretiminde Cumhuriyet dönemine kadar olan süreçte çağdaş gelişmelerin izlenip sürdürülmesi çabasından çok; eğitimcilerin kişisel yaklaşımları ön plandadır. Bu durumun aksine hareket eden eğitimciler, eğitim tarihinde hak ettikleri yeri almalıdır. İsmail Hakkı ve eseri bu bakış açısından hareketle değerlendirilmiştir.

Ses yöntemi ve İsmail Hakkı Elifba'sı

1. Ses yöntemi

Türkçe ilkokuma ve yazma öğretimi üzerine kaleme alınan kuramsal eserlerin çoğunda ses yöntemi, Gray'in yaptığı tanıma bağlı kalınarak açıklanmıştır. Bu nedenle tek tek yazarların ses yöntemi üzerine açıklamalarını vermek yerine Gray'in yaptığı tanıma vermeyi uygun gördük: *“Fonetik metodun dayandığı esas şudur; bir kelimeyi telaffuz etmek için, harflerin adını değil, sesini tanımak lazımdır. Sesler bir kere tanındı mı, öğrenci onlarla hece, kelime ve cümleler kurabilir. Fonetik metotta önce, genel olarak seslilerden başlamak suretiyle, harflerin şekil ve sesleri öğretiliyordu”* (Gray 1975: 90).

Ülkemizde, ilkokuma yazma öğretiminin tarihsel gelişimde ses yöntemi *savfî metot*, *fonetik metot* olarak da adlandırılmıştır. Türkçe ilkokuma yazma öğretmek üzere yazılan alfabe kitaplarında en sık rastlanan yöntem ses yöntemidir. Bu yöntemde harfler, alfabedeki sırasıyla değil, yazılı anlatımda kullanım sıklığı (sesli harfler), yazılış kolaylığı (Arap harflerini düşününce

dal, zel, re gibi harfler), üzerine konulan noktalarla fark edilmesi (Kef, vav gibi) gibi özellikleri göz önünde tutularak öğretilmektedir.

1858 tarihinden sonra yayımlanan kırktan fazla, farklı elifba kitapları içinde, Türkçe ilkokuma yazma öğretiminde ses yöntemi esasına göre kaleme alınan ilk eser olan *İsmail Hakkı Elifbası* aşağıda tanıtılmıştır.

2. İsmail Hakkı Elifba'sı

Eğitim tarihi kaynakları içinde, İsmail Hakkı ve Selanik'teki ilköğretimi yenileştiren öncüler- eğitimciler (Şemsi Efendi, Abdi Kamil Efendi, Halil Vehbi Efendi, Derviş Efendi) hakkında en geniş bilgi, Osman Ergin'in *Türkiye Maarif Tarihi* (1940) adlı eserinde vardır. Osman Ergin, İsmail Hakkı ile ilgili bilgiyi, *Hadisat-ı Hukukiye* dergisinin yazarı Abdurrahman Adil Eren'den aktarmıştır.¹

¹ Eren, öğretmeni İsmail Hakkı'yı şöyle tanıtır: "*İsmail Hakkı Efendi; Aptal Osman Efendizâde denilmekle maruftur. Bu zat Hayem Şalom adında bir Yahudi hahamının mektebine devam ederek orada okumuş, Fransızca öğrenmiş, elde ettiği bu dil sayesinde sonralar birçok eserler okuyarak Türkçe tedrisatta bir inkılâp yapmağa muvaffak olmuştur.*

İsmail Hakkı Efendi; evvelâ Selânikte Suratlar mahallesinde tek odalı bir vakıf mektepte bu usulü tatbik etmiş sonra yine hemşerilerinden Şemsi Efendi ile birleşerek Aktarönü mevkiinde harap bir mescidi mektep haline koymuşlar ve Halil Vehbi, Derviş Efendiler de bunlarla birlikte çalışmıştır. İsmail Hakkı Elifbası adındaki eseri ve kıraat serisi onun tedris usulü hakkında bir fikir verebilir.

Mithat Paşa Selanik'e geldiği zaman belediye reisi ve sonra Manastır valisi olan Faik Paşa ile birlikte Selanik mekteplerini gezmiş, oralardaki okutma ve öğretme usullerini tetkik etmiş ve hepsinden ziyade bunların usullerini beğenmiştir.

Diğer taraftan Hafız Kerim adında bir yobaz bu Selanikli muallimlerle tatbik ettikleri usuller aleyhinde bulunan mutaassıplar güruhunun başına geçerek onları dinsizlikle itham etmiş ve mekteplerini kapattırmıştır. Nihayet mesele vilâyet meclisi idaresine intikal etmiş, Mithat Paşa hakem olarak dava Şemsi Efendi ile arkadaşları lehinde neticelenip o tarihten itibaren bu usul Selanik'te ve bilhassa o şehrin Terakki mektebinde yerleşip ilerlemeğe başlamış ve oradan da İstanbul'a gelmiştir.

İsmail Hakkı Efendi bihakın âlim idi. Güzel Fransızca bilirdi. Sonraları Şemsi Efendiden ayrılarak ve Trabzonlu Rıza Beyle birleşerek Halil Rifat Paşanın valiliği zamanında Şemsi Efendinin mektebi karşısında yeni bir mektep açtı. Talebeye Fransızca okutmağa başladı. Talebe Fransızca'yı öğrensin diye mektepte Türkçe konuşmağı yasak etmişti."

Osman Ergin, eserine, *İsmail Hakkı Elifbası*'nın ön sözünü almış ve eserin 15 kez basıldığını ileri sürmüştür. Erzurum Seyfettin Özege Kitaplığında, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesinde ve Millî Kütüphanedeki kaynaklara dayanarak eserin altı kez basıldığını söyleyebiliriz. İlk baskı, 1308/1891 tarihinde, Şirket-i Mürettibiye Matbaasında, altıncı baskı, 1324/1908 tarihinde, Selanik Matbaasında yapılmıştır. Eserin değerlendirilmesinde ilk baskı göz önünde tutulacaktır. Son baskıda, ilk baskıda olmayan iki fark vardır: İlki, eseri yayımlayan Kitapçı Arakel'in, "*İhtar-ı Mühim*" başlığını taşıyan ve noktalama işaretleri hakkında bilgi verdiği iki sayfalık bir bölüm, eserin başına eklenmiştir. İkincisi, eserin sonunda yer alan altı sayfalık rik'a hattıyla alıştırma örnekleri.

Eserin ikinci sayfasında yer alan "*İfade-i Meram*"da yazar, okuma yazma kitaplarında olması gereken hususları anlatmaktadır. Okuma yazma için farklı, *Kuranikerim*'i öğrenmek için farklı bir yöntemin izlenmesi gerektiği üzerinde duran yazar eserini yazarken nelere dikkat ettiğini açıklar. Okuma yazma öğretiminde bir yeniliğin habercisi olması nedeniyle "*İfade-i Meram*" bölümünde yer alan ifadelerden ilkokuma ve yazmanın tarihsel gelişimi açısından şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

1) İlköğretimde öğretim yöntemlerinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi 15 – 20 yıllık bir geçmişe sahiptir. 2) Mevcut okuma yazma kitapları iki işlevi (hem genel olarak okuma-yazma hem de *Kuranikerim* okumayı öğretmek) yerine getirmek için kaleme alındığından söz konusu işlevleri tam olarak yerine getirememektedir. Bu yüzden Türkçe okuma-yazma öğretmek için ayrı; *Kuranikerim*'i okutmak için ayrı eser kaleme alınmalı. 3) Okuma-yazmaya hareke-i harfiyeden (elif, vav, güzel he, ye) başlamak, yeni yürümeye başlayan çocukları düşeceği yönden kollayan annenin çocuğuna yardımıyla eşdeğerdir. 4) Elifba kitaplarının gayri Müslim tebaa tarafından da okutulacağı göz önünde tutularak eserler, günlük hayatta kullanılan sözcüklerle yazılmalı. 5) Bütün harfler adlarıyla değil sesleriyle okutulmalı.

2. 1. Harflerin verilışı

Tanzimat'tan sonra yayımlanan elifba kitaplarında, daha çok harflerin verilış tarzı eserlerde izlenen yöntemin ipuçlarını vermektedir. 5. sayfada "Besmele" ile birinci derse başlayan yazar, burada "elif, güzel he, ye, vav (ا و ی)" ı büyük puntolarla vermiştir. Sayfanın altında yer alan ihtarda bu harflerin sesli harfler olarak gösterilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Daha sonraki derste, "be, cim, dal, sin (ب ج د س)" harfleri yine büyük puntolarla verilmiştir. Burada da yine uyarı, derslerde bu harflerin özel sesleriyle öğretilmesi gerektiği üzerinedir. Cim harfini adı ile öğretmeye

öğretilmesi gerektiği üzerinedir. Cim harfini adı ile öğretmeye kalktığımızda çocuk, *ce* harfini mi yoksa *me* harfini mi telaffuz edeceğini karıştırmaktadır. Üçüncü derste “pe, re, tı, sad (ص ط ر پ)” harfleri öğretilir. Burada da yine, ikinci derste uyarılara riayet edilmesi gerektiği üzerinde durulur. Be, pe gibi harflerde ayırımın harfler üzerine konan noktaların sayısından ibaret olduğu anlatılmalıdır. Dördüncü derste harflerin tekrarı görülür (Bakınız: Ek I, II, III).

Yazarın bütün derslerde özellikle üzerinde durduğu husus harflerin sesleriyle öğretilmesi gerektiğidir. Bunun yanı sıra 12. sayfada yer alan 11. derste harflerin gösterilmesi bitmiştir. 12. dersten itibaren harflerin birleşme şekilleri verilir. Burada bir ihtar yer alır: “*Dal, re (ر د)*” gibi bitişmeyen harfler gösterilmedi. Bu derste harflerin yalnız başları alınarak noktalarıyla tefrik edileceği şakirde tefhim edilmelidir. (س س) harflerinin bu sureti yukarıki derslerde görülmediğinden ayrıca gösterilmeli. Ve (د) harfi soldan bitişeceğinden (ب) den fark için güzelce bellettirmelidir” (İsmail Hakkı 1891: 14).

2. 2. Sözcük öğretimi

İsmail Hakkı Elifbası’nda harflerin verilişindeki orijinallik sözcüklerin öğretiminde de kendini gösterir. Harflerin birleşme şekli öğretilirken anlamlı sözcüklere yer verilir. 17. sayfada yer alan sözcüklerden anlamlı olanları şunlardır: “*Ağa, ana, baba, çapa, dada, hala, gaga, dama.*”

Hareke-i harfiyenin öğretiminden hemen sonra cümlelerle yeni sözcükler öğretilir. Bu cümlelerde, belirtme durum eki almış adlarla sonu “i, ı” sesleriyle biten özel adların kullanılması plânlı bir sözcük öğretiminin hedeflendiğini gösterir:

*“Sami şunu okudu.
Razi iki çakı aradı.
Kani şu iki kaseyi oraya ko.
Razi bu gece ne okudu.
Nami şişeyi bu köşeye koydu.
Paça ne yalı idi.
Sarı boyalı hane.
İki kötü karı....” gibi.*

Kitabın ilerleyen derslerinde bir derste verilen sözcükler bir sonraki derste cümle içinde kullanılır. Sözcüklerin cümle içinde kullanılması, çocuk-

ların zihinlerinde yer etmesini sağlayacak, çocuklar bu sözcükleri günlük hayatlarında kullanabileceklerdir.

28. sayfadaki tek heceli sonu çift sesli sözcükler şunlardır: “Arş, Türk, cild, üst, alt, cezb, çift, bark, celb, çarp, dost, çarp, cenk, şirk”. Bu sözcükler kullanılarak oluşturulan metin ise şöyledir:

“Dün ve bugün Ferit Efendi gayet güzel dersler okudu, herkes memnun oldu. Mart sene başıdır, bu ayda günler döner, havalar iyileşir. Bize iyi yol gösterenler dost, fena yol gösterenler düşmandır.

Kızb yani yalan söylemek gayet fena ve çirkin bir huydur.

Geçen salı günü çıkan rüzgâr kırk saat sürdü de âlemi alt üst etti. Sokakta Kani Efendiye rast gelen herif bir mal çarptı mı? Her derdi gören ölmez” (1891: 28).

2. 3. Metinlerle okuma yazma

Harflerin verilisinde, sözcüklerin öğretiminde orijinal bir eser ortaya koyan İsmail Hakkı, aynı orijinalliyi metin öğretiminde de sergiler. Karşılıklı konuşma tekniğiyle (konuşanların çocuk ve büyükannenin olduğu) çocukların dünyasına hitap eden metinlere yer verir. 45. sayfadaki 44. derste, karşılıklı konuşma metni vardır:

“Fuat- Bugün Cuma, mektep yok, ne yapalım.

Ömer- Kira gidelim gezip dolaşalım. Lakin hava da ne kadar sıcak.

Fuat- Dur, büyük nene bahçede oturuyor. Hadi gidelim bize bir masal söylesin olmaz mı?

Ömer- Niçin olmasın. Hem çınar altında serinleriz.

Fuat- Canım nene bize bir masal söyler misin?

Büyük Valide- Bakayım bu hafta mektepte nasıl gittiniz, her gün güzel güzel okudunuz mu, eğer iyi gittiniz ise size bir masal söylerim.

Fuat- Ben de, Ömer de her gün güzel güzel okuduk. Hiç ceza görmedik.

Büyük Valide- Aferin oğullarım. Bu kulaklarımızı yoran böceğin adı nedir bilirsiniz a! Buna ağustos böceği derler. Size bu ağustos böceği üzerine bir masal söyleyeceğim olur a.

Fuat ve Ömer- Peki dinliyoruz.”

Yazar daha sonra “*Ağustos Böceği ile Karınca*” masalını kaleme alır. Masala başlamadan önce masal içinde ilk kez geçen sözcükler, ayrı bir ders-te verilir. 41. sayfada ağustos böceği ile karınca masalına bir de güvercin katılmıştır. 51. sayfada “*Arı ile Karınca*” adlı masal vardır.

Yazar, öykülerin sonunda validenin ağzından sorular sorar. Bu sorular metinleri anlamaya yöneliktir. Bu yönüyle eser orijinallik gösterir. Metin altı soruları ilk kez bu elifba kitabında görülür. Örneğin ilk öykünün sonunda büyük valide çocuklara, “*Bu masaldan ne anladınız?*” diye bir soru sorar. Bu soruya öğrencilerin verdiği yanıtın sonra kendisi yorum yapar. Bu tür soru ve yorumlar, öykünün daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Ders konuları, kolaydan zora doğru giden bir anlayışla kaleme alınan eserde, sayfa düzeni, mevcut elifba kitaplarına göre çok sadedir. Yayımlandığı döneme göre baskı kalitesi çok yüksek olan eser, bugün yayımlanan cep kitapları serisini andırmaktadır. Aynı dönemde yayımlanan elifbalarda resimlerin bir eğitim aracı olarak kullanılmasına karşın, *İsmail Hakkı Elifbası*’nda resmin bulunmaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

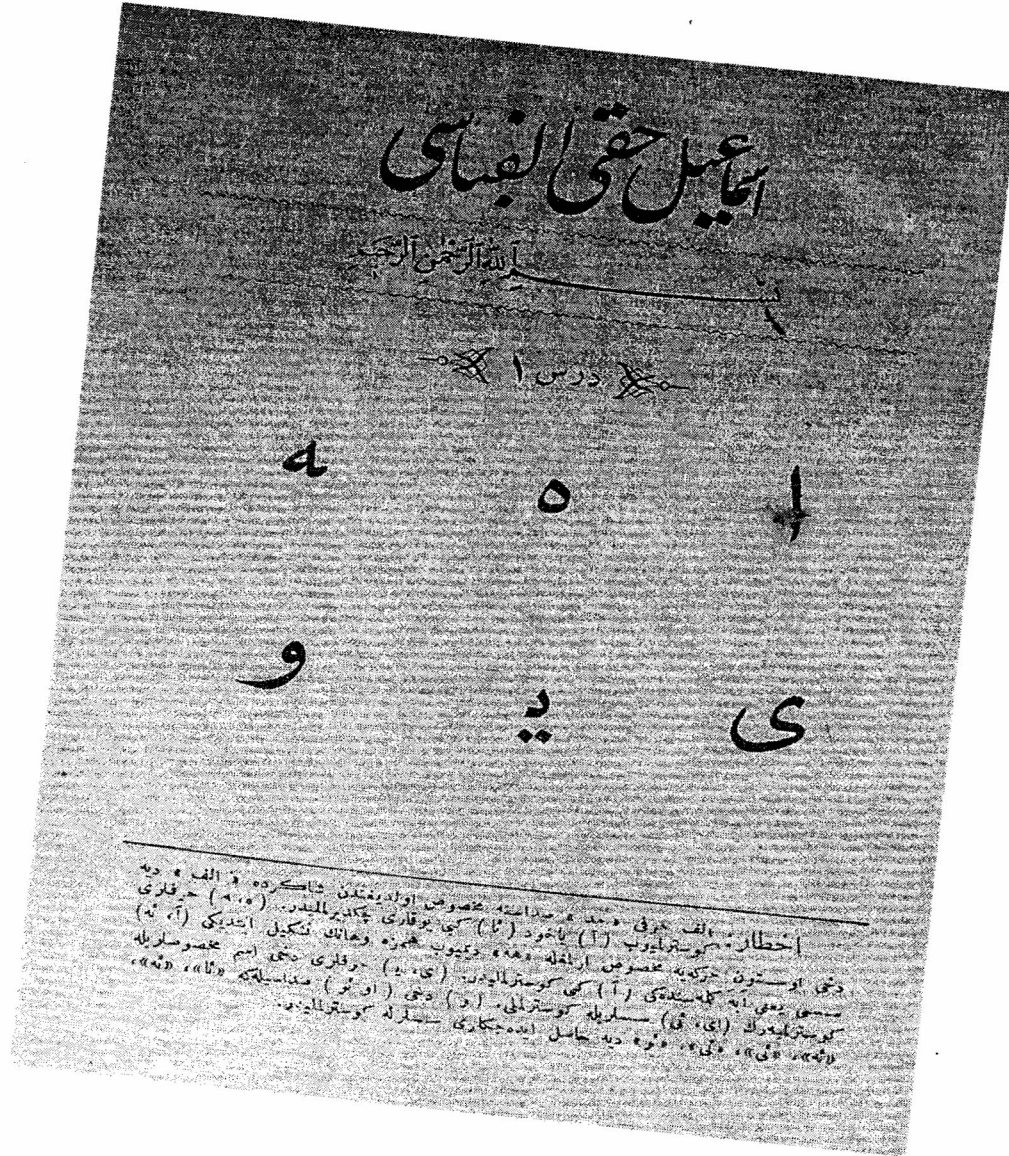
Türkçenin eğitimi ve öğretimi disiplini içinde değerlendirdiğimiz ilkokuma ve yazma öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler, *çocuklara daha sağlıklı nasıl okuma ve yazma öğretebilirim* felsefesiyle hareket eden bilim insanlarının çabalarıyla gelişim göstermiştir. Türk eğitim tarihinde eğitimcilerin okumayı kolaylaştıracak bir yöntem geliştirmek için birbirleriyle yarıştıkları görülür. İsmail Hakkı, yaşadığı zaman dilimi içinde, elindeki meşaleyle bu yarışta önemli bir mevki sahibidir. Bu meşalenin ateşi Abdi Kamil’ler, Satı Bey’ler, Nüzhet Sabit’ler, Kazım Nami Duru’lar, Fuat Baymur’lar... tarafından harlanarak günümüze kadar gelmiştir.

Bugün -bilgi birikimi açısından- bir çığ gibi büyüyen gelişen ilkokuma ve yazma yöntemleri aracılığıyla çocuklarımız okuma ve yazmayı sağlıklı bir şekilde öğrenmektedir. Çocuklarımızın daha sağlıklı okuma yazma öğrenmesi maziye fütursuzca rücu etmekten geçmez.

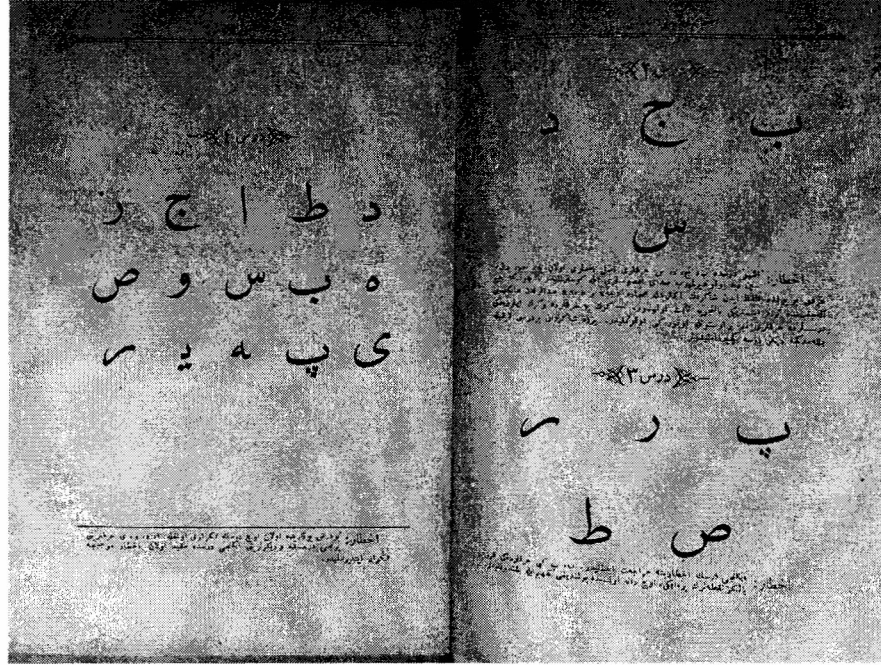
Kaynakça

- Ali Haydar, (Kanunusani - Şubat 1924). *Elifba Kitabiyatı*. Muallimler Mecmuası, (17-18), 350-359.
- Elifba Cüzü*. (1315 / 1897). İstanbul: Matbaa-i Amire
- ERGİN, Osman. (1940). *Türkiye Maarif Tarihi C. 2*. İstanbul: Osmanbey Matbaası.

- GRAY, S. William, (1975). *Okuma ve Yazma Öğretimi*, (Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İsmail Hakkı, (1308/1891). *İsmail Hakkı Elifbası*, İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası. (52 sayfa)
- İsmail Hakkı, (1324/1908). *İsmail Hakkı Elifbası*, İstanbul: Selanik Matbaası. (62 sayfa)
- Selim Sabit, (1290 / 1874). *Elifba-yı Osmanî*, İstanbul.
- Selim Sabit, (1290 / 1874). *Rehnüma-yı Muallimin*, İstanbul: Darü't-tıbatü'l Amire.
- TEMİZYÜREK, Fahri, (2000). *İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Selim Sabit'in Yeri ve Önemi*. Bilge, 23: 110 – 112. (Daha fazla bilgi için bakınız: Fahri Temizyürek. (1999). *Selim Sabit Efendi ve Usûl-i Cedid Hareketi İçerisindeki Yeri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Danışman: Sadık Tural) Yayınlanmamış Doktora Tezi.

EK. II

EK. III

